

ВИЩА МЕДИЧНА ОСВІТА І РОЛЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Каськова Л.Ф., Павленкова О.С., Амосова Л.І., Солошенко Ю.І., Уласевич Л.П.

Полтавський державний медичний університет

Висвітлено особливості професійної безперервної медичної освіти в сучасних умовах. Охарактеризовано роль викладача медичного закладу вищої освіти, який володіє професійною компетентністю й актуальними педагогічними технологіями.

Ключові слова: викладач, здобувач освіти, вища медична освіта, професійна компетентність, лікар, спеціаліст.

The article presents the features of professional continuing medical education in modern conditions. The role of a teacher of a medical institution of higher education who possesses professional competence and current pedagogical technologies is highlighted.

Keywords: teacher, student of higher education, medical education, professional competence, doctor, specialist.

На початку XXI століття у світовому освітньому просторі відбулося переосмислення такого поняття як «освіта» і пов'язаного з ним – «навчання». Термін "education" (освіта) став замінюватися терміном "learning". У першому випадку головною фігурою освітнього процесу був викладач, «провідник, що веде до знань, умінь, навичок», натомість у другому центральною фігурою стає той, «хто сам іде до знань-умінь-навичок», точніше – «до утворення власної особистісної культури» [6]. Усе інше – лише фактори, ресурси й умови, що сприяють або перешкоджають нормальному розвитку процесу самоосвіти.

Україна дотримується світових тенденцій, тому, приєднавшись у 2005 році до Болонського процесу, наша країна взяла на себе зобов'язання реформувати систему вищої освіти відповідно до європейських стандартів і цінностей. Було поставлено за мету створити справжню «Європу знань», яка забезпечує своїх громадян якісною освітою, створює рівні умови для її отримання, заохочує до взаємовигідної співпраці та, що не менш важливо, визнає роль освіти в розвитку сучасної демократії та збереженні миру [3]. Але при вступі до європейського і світового освітнього простору існує дуже важлива умова – збереження вітчизняних освітніх традицій, особливо в медичній сфері, оскільки Україна славиться численними медичними школами.

Парадигма освіти змінюється. Тепер – не людину вчать, а людина вчиться. Логіку освіти спрямовано на самостійну роботу особистості, де вона (особистість) переходить на новий рівень творчого розвитку. Формування парадигми освіти з орієнтацією на критерії Болонського процесу висуває нові вимоги до якості освітньої системи, розвитку професійної компетентності особистості [9]. З кінця 90-х років минулого століття в чинних документах, які пов'язані з якістю освіти, з'явився термін «компетенція» (характеристика вимог до людини, які дозволяють стати їй компетентною в певному виді діяльності; здатність з урахуванням органічної єдності знань, умінь і досвіду провадити і звичну, і нову професійну діяльність).

Компетентність визначається як володіння людиною відповідною компетенцією, що охоплює її особистісне ставлення до неї та предмета діяльності, розуміння відповідальності за свої дії [1]. Компетентнісний підхід у освіті започаткував формування модульних дисциплін, які утворюють групу споріднених компетенцій, що забезпечують формування спеціаліста, здатного здобувати знання відповідно до нових умов [6].

Компонентами компетентності Дж. Равен [7] вважає ті «характеристики та здібності людей, які дозволяють їм досягати особистісно значимих цілей. Ці компоненти компетентності поділені на когнітивні (визначення перешкод на шляху досягнення цілей), афективні (задоволення від роботи) і вольові (наполегливість, рішучість, воля). Розвиток нових навичок, умінь і видів компетентності відбувається залежно від тих цілей, які є важливими для індивіда в даний час.

Сучасні споживачі освітніх послуг оцінюють якість освіти й підготовленість фахівців за рівнем їхньої компетентності. Ефективність процесу викладання в ЗВО, у тому числі й медичних, визначається не лише високим рівнем компетентності в галузі знань, а й володінням елементами комунікативної компетенції – однією із загальних компетенцій, на основі якої будується професійна компетентність педагога, який навчає майбутнього спеціаліста; для цього необхідно формувати навички особистісно-орієнтованих, інтерактивних, проектних форм навчання з урахуванням нормативної моделі вимог, що відбивають професійну педагогічну компетентність педагога [4].

Викладачі вищої медичної школи – особлива категорія педагогів, які мають специфічні функції, умови й методи роботи, кваліфікаційні й особистісні характеристики. Натепер, в умовах реформи вищої освіти, підвищується відповідальність викладачів медичних закладів вищої освіти за результати своєї праці, тому значущим стає забезпечення відповідності кваліфікації викладачів компетентнісному підходу у вищій професійній освіті за умов його безперервності. Це стає можливим за використання модульної моделі навчального процесу, де змінюється співвідношення навчального навантаження в бік збільшення самостійної роботи здобувачів із навчальною літературою й електронними освітніми ресурсами.

Принцип модульної побудови й сумісності програм дозволяє розв'язувати проблему доцільності, достатності й вибірковості в підготовці викладачів медичних ЗВО різних рівнів кваліфікації, у визначенні обсягу, змісту і тривалості освітньої програми, що рекомендується.

Професійна освіта своєю головною метою ставить реалізацію професійної складової розвитку особистості. Роботодавці часто дорікають закладам освіти у теоретизованій підготовці, але при цьому самі часто формально підходять до проведення виробничих практик. Оскільки роботодавці є стейхолдерами освітньо-професійних програм, хотілося б, аби вони частіше висловлювали свої зауваження й рекомендації щодо якості підготовки в навчальному процесі, закріплювали кафедри у відділеннях лікарень і поліклінік для кращого опанування здобувача-

ми практичних навичок та їх професійної мотивації, брали участь у організації та проведенні виробничих практик і, як наслідок, отримували висококваліфікованого спеціаліста, який володіє і теоретичними знаннями, і практичними навичками.

Очевидно, що від такої взаємодії виграють обидві сторони соціального партнерства: роботодавець отримає спеціаліста необхідної кваліфікації, освітня установа матиме можливість підготувати фахівця, затребуваного на ринку праці, що суттєво підвищить престиж і авторитет навчального закладу.

Важливою для розвитку вищої медичної освіти стала інтеграція вищої школи в європейський освітній простір, що полягає в реалізації освітніх стандартів, упровадженні інноваційних підходів у забезпечення освітнього процесу й методичній готовності до цього професорсько-викладацького складу. Одним із завдань визначено підвищення рівня компетентності лікарів-педагогів із погляду оволодіння інноваційними методиками навчання й готовності їх реалізації в реальному педагогічному процесі.

Педагогічна майстерність – у край важлива складова навчального процесу під час професійної підготовки будь-якого фахівця [2]. Причому ця складова більшою чи меншою мірою впливає на успішність і поведінку людини, яку навчають. Оскільки не тільки професійна діяльність викладача, а і його здатність привернути до себе, підібрати підхід до кожного студента, скерувати на професійний лад і є педагогічною майстерністю. Педагогічна освіченість лікарів-викладачів, звісно, відрізняється від професіоналів, які мають вищу педагогічну освіту, але все ж таки вони також мають володіти основами педагогіки. Бувають випадки, коли цікава, важлива освітня компонента не засвоюється здобувачами повною мірою через нездатність викладача зацікавити своїх слухачів, тому вкрай важливо підвищувати свій педагогічний рівень.

Нова освітня парадигма від репродуктивно-виконавчої до культуротворчої моделі дозволяє людині у 21 столітті навчатися в гуманістично-орієнтованому педагогічному просторі, здійснюючи своє право проектувати зміст навчання і свій темп його засвоєння на окремих етапах. У центрі уваги викладача – особистість здобувача, його пізнавальна діяльність, прищеплюються вміння вчитися і «смак» до самостійного пізнання. За допомогою інтегрованого викладання дисциплін досягається мотивація пізнавального процесу, інтенсифікація процесу вироблення професійних компетенцій, самостійне вирішення питання того, хто навчається, у роботі.

Сучасна освітня парадигма заснована на усвідомленні важливості соціально-економічного потенціалу освіти, що спонукало до безперервного навчання «довжиною життя» [4]. Цілі й завдання такого навчання проголошено в 1999 році в Кельнській хартії на саміті Великої вісімки. Безперервна освіта має стати головною політичною програмою громадянського суспільства. Хід і перспективи реалізації ідеї безперервної освіти в державах-членах ЄС відображено в проєкті «Освіта та навчання 2020».

До ідеологічних і методологічних передумов концепції безперервної освіти належать дослідження Ф. Кумбса, висновки доповіді Міжнародної комісії ЮНЕСКО про зміну парадигми сучасної освіти [5]. Формування базових основ сучасної системи безперервної освіти передбачає створення умов для вирішення взаємозалежних завдань: розвиток конкурентного освітнього середовища і його насичення різноманітними освітніми послугами, створення інфраструктури безперервної освіти, упровадження сучасних технологій навчання, нових фінансових механізмів.

Проблема безперервної медичної освіти методологічно перегукується із вченнями Гіппократа, який підкреслював безмежність удосконалення мистецтва лікування. Людина, яка обрала професію лікаря, приречена на вічне навчання, бо вона обов'язково має бути компетентною особистістю. Безперервна медична освіта – процес, який включає оцінку професійної практики лікаря зі здобуттям комунікацій і компетенцій.

Методи викладання, що вкоренилися в системі професійної освіти, не забезпечують формування у слухачів здібностей до практичних дій у економічних умовах, які змінилися, оскільки все ще базуються на традиційних лекційних методах навчання, тому має бути розв'язана проблема переходу безперервної професійної освіти на нові технології навчання (освітні модулі, проєктні методи навчання, стажування, дистанційне навчання та ін.), що підвищать ефективність освіти [8].

На сучасному етапі в системі охорони здоров'я мають цінуватися не просто кваліфіковані професіонали, а й творчі особи, здатні набувати потрібних компетентностей. Важливою є творча педагогічна індивідуальність, яка завжди опосередкована особистими якостями викладача, адже творча своєрідність – це найвища характеристика педагога. Навчання в українських закладах має відповідати Болонському процесу, але не руйнуючи при цьому основ власної освіти, а розвиваючи їх за подальшого вдосконалення системи національної медичної освіти з урахуванням освітніх стандартів.

Забезпечення інноваційного характеру медичної освіти якісно нового рівня з урахуванням сучасних вимог і світових тенденцій із формуванням системи безперервної освіти як інструменту професійного розвитку має стати стратегічною метою, а досягнення цієї мети передбачає рішення стратегічних напрямів: упровадження компетентнісного підходу, розвиток варіативності освітніх програм із використанням нових освітніх технологій, упровадження ефективної якісної підготовки й перепідготовки фахівців на базі досвіду передових інститутів, формування системи зовнішньої незалежної сертифікації професійних компетенцій і акредитації фахівців, системи безперервного професійного розвитку, що базується на принципах відкритого освітнього простору.

Отже, актуальним є поняття освіти на сучасному етапі: це процес самозміни людини, в якому вона освоює нові (для себе) знання, уміння, навички і компетенції.

Список використаної літератури

1. Базові компетентності та концепція їх формування у майбутніх стоматологів в медичних ВНЗ України / К.Є. Юдіна // Біологічні, медичні та науково-педагогічні аспекти здоров'я людини: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 22-23 жовтня 2020 р. – Полтава, 2020. – С. 136-138.
2. Гірник Г. Є. Педагогічна та комунікативна культура викладача вищого медичного закладу як складові педагогічного іміджу / Г. Є. Гірник // Арх. клініч. медицини. – 2015. – № 1. – С. 61–63.
3. Дебич М. Європейський підхід до інтернаціоналізації вищої освіти / М. Дебич // Вища освіта України. – 2015. – № 1. – С. 75–80.
4. Зінченко В. П. Освіта, культура, свідомість // Філософія освіти для XXI століття. – М., 1992. – С. 92-93.
5. Кумбс Ф.Г. Криза освіти в сучасному світі / пер. з англ. – М.: Прогрес, 1990. – 293 с.

6. Могильник А.І. Інтерактивні методи навчання в сучасній медичній освіті / А.І. Могильник // Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика // Матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю, Полтава, 19 березня 2020 р. / М-во охорони здоров'я України, Українська медична стоматологічна академія. – Полтава, 2020. – С.140 - 142.
7. Равен Дж. Компетентність в сучасному суспільстві: виявлення, розвиток, реалізація/ пер. з англ. – М.: Когито-центр, 2002. – 396 с.
8. Сисоєва С. О. Проблеми дистанційного навчання: педагогічний аспект / С. О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – Вип. III -IV. – 2003. – С. 81.
9. <https://mon.gov.ua/ua/news/prioritetami-bolonskogo-procesu-do-2030-roku-mayut-stati-zbalansovana-akademichna-mobilnist-ta-posilena-rol-vishoyi-osviti-u-dosyagnenni-cilej-stalogo-rozvitku-vegor-stadnij>

РОЛЬ ПІДРУЧНИКА У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ ЗА НОВИМИ СТАНДАРТАМИ

Катеренчук І.П.

Полтавський державний медичний університет

Визначено роль підручника з клінічних дисциплін у вищій медичній освіті за новими стандартами, у забезпеченні взаємодії методології науки, предметної галузі знання й методики викладання. Доведено, що підготовку підручника мають проводити найбільш досвідчені фахівці.

Ключові слова: медична освіта, якість знань, підручник, стандарт.

The defined role of the university textbook on clinical disciplines in medical education according to new standards in ensuring the interaction of scientific methodology, the subject area of knowledge and teaching methods. It has been proven that the preparation of the textbook should be carried out by the most experienced specialists.

Keywords: medical education, quality of knowledge, textbook, standard.

Україна як важлива геополітична держава на європейському континенті є невід'ємною складовою нової системи європейських і глобальних зв'язків і відносин, що сформувалися на зламі тисячоліть [1].

Реформування освітньої системи України в напрямі інтеграції в європейський освітній простір передбачає розробку й упровадження інноваційних освітніх систем і технологій. Рівень реалізації технологічного підходу став одним із найважливіших критеріїв, за яким визначаються конкурентоспроможність і престиж закладу освіти, оскільки освітні технології забезпечують системність, цілеспрямованість, ефективність, результативність його діяльності. Завдяки технологізації освіти підвищується мотивація учасників освітнього процесу до навчання, відстежується зв'язок навчального матеріалу з реальними викликами сьогодення [2].

На сучасному етапі реформування української системи вищої освіти відбувається переорієнтування всіх вищих навчальних закладів на компетентнісно зорієнтований підхід, метою якого є розвиток і формування в осіб, які навчаються, певних типів, видів і підвидів компетентностей шляхом комплексного засвоєння необхідних знань і способів практичної діяльності [3].

Сучасне суспільство вимагає підготовки професіоналів, спроможних до виконання завдань надання якісної медичної допомоги в сучасних умовах. Саме на досягнення цієї мети спрямована реформа вищої медичної освіти. Якість освіти стає найважливішою категорією державної політики.

У широкому значенні якість медичної освіти – це гарант національної безпеки, один із найважливіших факторів сталого розвитку суспільства, конкурентоспроможності держави.

У вузькому сенсі якість освіти може розглядатися як категорія, яка характеризує результат освітнього процесу, що відображає рівень формування загальнотеоретичних знань, практичних умінь і навичок, інтелектуального розвитку й моральних якостей випускників.

Таким чином, у сучасних умовах результати освітнього процесу вже не зводяться лише до якості їхньої підготовки, що виражається відповідністю їхніх знань і вмінь вимогам державного освітнього стандарту. До їхнього складу також входять освіченість випускника, показниками якої є не тільки знання й уміння, а й ключові компетенції; затребуваність випускників конкретними лікувальними закладами і суспільством загалом; подальший соціально-професійний і кар'єрний ріст. Ці вимоги до якості вищої освіти зумовлюють новий підхід до інформаційно-методичного забезпечення навчального процесу, основним компонентом якого є підручник.

Підручник у системі вищої медичної освіти має відповідати не тільки структурі наукових знань і вимогам державного освітнього стандарту, а й чинному навчальному плану з дисципліни і послідовності вивчення навчального матеріалу. Підручник має бути орієнтований на формування в студентів комплексних знань із дисципліни й системи професійних знань і вмінь.

Дидактична функція будь-якого навчального підручника – це цілеспрямовано сформовані його властивості як носія змісту освіти й основного книжкового засобу навчання. Однак, навчальний підручник, передусім із клінічних навчальних дисциплін, має низку інших функцій, найважливіші з яких такі:

- інформаційна, яка відображає включення до змісту підручника необхідного масиву наукових знань;
- трансформаційна, що забезпечує переведення наукового матеріалу у форму, доступну і зрозумілу студентам;
- систематизаційна, покликана структурувати навчальний матеріал у систему, що забезпечує комплексне сприйняття;
- організаційно-процесуальна, яка забезпечує керівництво навчальним процесом;
- закріплення й самоконтролю, спрямована на засвоєння навчального матеріалу;
- самоосвіти, що дозволяє використовувати підручник як автономний засіб навчання;
- науково-дослідна, що забезпечує і високий теоретичний рівень викладеного матеріалу, і формування в студентів умінь і навичок дослідницької діяльності;